

॥ श्रीउपदेशग्रंथावत्ति ॥

॥ अंक पंचावनमो ॥

जीववर्मानી वे प्रकारनी स्थिति* ॥

आशीर्वादरूप संग्रह.

दाहने.

जववर्मानां दुःख गयां, पाप्मो परमानंद;

तेम परमसुख पागिने, छोडे सै दुःखदंद. १

*संवत् १८७५ (शके १८४१) आषाढसुद्ध १५. आष्टतिपहेली. प्रति १५००
 योजनार:-अक्षनिष्ठ महाराज श्रीमन्नथुरामरामा. श्रीलम्भा. डाडियावाड.
 स्व० भट्ट नित्याराम हरिरामना अयोध्या विनामूख्ये आपवा प्रकट करतार
 छोटुभाध नित्याराम लह. सुरत. गुजरात.

अभद्रवाद-पीरमसा रोड उपर धी निर्मग प्रीन्टिंग प्रेसमा
 लखुभाध धश्वरभाध त्रिवेदीये छाप्युं.

ગુજરાત વિધાપીઠ
અધ્યક્ષ
ગુજરાતી પ્રતિષ્ઠા

૮૫૩

શ્રીકૃષ્ણદેશઅથાવાલિ.

વિધારણ્ય, શરીરપુરનું ને રાજા જીવવર્મા આદિનું વર્ણન.
દાહરા.

- વિચિત્ર વિધારણ્ય એક, દશ દિશમાંથી જણાય;
નિશ્ચિત દાવાનલ બળે, તાપવડે - દુઃખ થાય. ૧
- તેમાં શરીરપુર એક, મલિન વસ્તુની ખાણ;
પં. ૧ મુનિ^૧ ધાતુથી, અંધારેણું જણ. ૨
- અહ. ૩ રેનાર એ, બદલાયે બહુવાર;
ઉપર રમ્ય જણાય પણ, અંતર અતિ-અસાર. ૩
- રાજા જીવવર્મા તહાં, કરે અહોનિશ રાજ;
પણ પ્રધાનનું બલ બહુ, નામમાત્ર મહારાજ. ૪
- રાજાને જે રાણીઓ, મુમતિ કુમતિ નામ;
કુમતિનું બલ અતિધણું, મુમતિ નબળી તમામ. ૫
- મનોવર્મા પરધાનની, સત્તા બહુ દેખાય;
શરીરપુરમાં સવ દા, તેનું ધાર્યું થાય. ૬
- દારપાલિકા દશ વસે, પુરનાં જ્યાં દશ દ્વાર; ૨
પ્રધાન-રાજા અનુસરે, તે દશને બહુવાર. ૭
- દારપાલિકાઓ સદા, વિધારણ્યને ચા'ય;
જેથી પ્રધાન-ચા'યને, તેહમણી સૌ ધાય. ૮
- પ્રધાનને જે પત્નીઓ, બાહ્યદષ્ટિ એક નામ;
ખીજ આંતરદષ્ટિ તે, સૌ શુભગુણનું ધામ. ૯
- બાહ્યદષ્ટિપર મંત્રીની, બહુ પ્રીતિ દરજાય;
કપટી દુઃખદાતા છતાં, જણે સુખદ સદાય. ૧૦
- આંતરદષ્ટિ બહુ બલી, છતાં ન તેને ચા'ય;
મજે કદી તેને છતાં, વહાલ ન કરે જરાય. ૧૧

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૧૫૩ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ઉપદેશ ગ્રંથાલય

વિષય ૬-૧૪

દ્વારપાલિકાઓ-પ્રતિ, બાહ્યદષ્ટિની પ્રીત;
 પ્રધાનને વશ રાખવા, યત્ન કરે બહુ રીત. ૧૨
 કુમતિની સત્તાવડે, થયો નૃપતિ અતિદીન;
 બાહ્યદષ્ટિ કુમતિ તથા, મંત્રીનેજ અધીન. ૧૩

મનોવર્મા-પ્રધાનનાં સંતાનો.

બાહ્યદષ્ટિથી મંત્રીને, થયાં વીશ સંતાન;
 મોહ^૧ ભેદબુદ્ધિ^૨ અને, રમણીયતાનું ભાન.^૩ ૧૪
 કામ^૪ કર્મ^૫ ને ક્રોધ^૬ વળી, લોભા^૭ હસ્ય^૮ પ્રમાદ;^૯
 અવ્યવસ્થા^{૧૦} અમ્રદ્ધા,^{૧૧} દીર્ઘસૂત્રતા^{૧૨} નામ. ૧૫
 સંશય^{૧૩} મદ^{૧૪} મત્સર^{૧૫} તથા, દંભ^{૧૬} ભય^{૧૭} અને શોક;^{૧૮}
 હ્રાસ્વ^{૧૯} અને આશ્ચર્ય^{૨૦} એ, મૂકાવે છે પોક. ૧૬
 દ્વારપાલિકાઓ અને, બાહ્યદષ્ટિનું જોર;
 ને વીશ સંતાનોતથો, જખરો ચાલે દોર. ૧૭
 પ્રધાનને દુઃખ દે બહુ, રાજા પણ દુઃખી થાય;
 શરીરપુર વ્યાકુલ રહે, શાંતિ ક્યાંક ન જણાય. ૧૮
 આંતરદષ્ટિને થયાં, રૂડાં વીશ સંતાન;
 પોષણ મળે ન તેમને, થાય બહુ હેરાન. ૧૯
 પ્રધાન પ્રીત ન રાખતો, નૃપ નવ રાખે પ્રીત;
 બાહ્યદષ્ટિનો દેવ બહુ, નભાય ત્યાં શી રીત ? ૨૦
 મોહાદિ જે બાળકો, તે પણ રાખે દેવ;
 મંત્રિ-નૃપની આગળે, જોર ન ચાલે લેશ. ૨૧
 સુમતિનું ચાલે નહિ, તેથી સાહાય્ય ન થાય;
 સ્થિર રહીને જોયા કરે, દિવસ ખેડમાં જાય. ૨૨
 વિવેક^૧ અભેદજ્ઞાન^૨ ને, તુચ્છપણાનું ભાન^૩;
 વસ્તુવિચાર^૪ શાંતિ^૫ ક્ષમા^૬, ને આહર્ષ^૭ મહાન. ૨૩

ઉદ્યોગ^{૧૦} દક્ષતા^{૧૧} શીઘ્રતા^{૧૨}, વ્યવસ્થા^{૧૩} ને વિશ્વાસ^{૧૪};
 નિશ્ચય^{૧૫} વિનય^{૧૬} સમપણું^{૧૭}, વળી આરબવ^{૧૮} ખાસ. ૨૪
 અભય^{૧૯} અને પ્રસન્નતા,^{૨૦} ગંભીરતા^{૨૧} ને સ્થૈર્ય^{૨૨};
 એ વીજ સુંદર બાળકો, રહ્યાં રાખીને ધૈર્ય. ૨૫
 રાજા જીવવર્માની સ્થિતિ.

જીવવર્માના દુઃખતણો, કહે ન આવે પાર;
 દુઃખીઓ રે' તે સર્વદા, કરતો અતિ પોષાર. ૨૬
 કાચરતાના દોષથી, કરે ન યોગ્ય ઉપાય;
 તેથી દુઃખ ટળે નહિ, પડ્યો પડ્યો રીખાય. ૨૭
 પ્રધાન પણ વ્યાકુલ સદા, વરતે બૂલી ખાન;
 દુઃખને સુખ માની લાઇ, થાય સદા હેરાન. ૨૮
 કુમતિ અળગી નવ કરે, સુમતિને નવ ચા'ય;
 બાલદષ્ટિ ને મંત્રીને, રાખે વશ ન જરાય. ૨૯
 દારપાલિકાઓતણી, સત્તા બહુ દેખાય;
 બાલદષ્ટિનાં બાળનું, જમરું જોર જણાય. ૩૦
 એ ચારેની કુચાલથી, ટપને બહુ દુઃખ થાય;
 જાતે યત્ન કરે નહિ, દુઃખ શી રીતે જાય ? ૩૧

રાજા જીવવર્માને તેના પૂર્વપુણ્યવશાત્ અકસ્માત્ શ્રીશિવશર્માનાં
 દર્શન થયાં, ને તેણે તેમની સમીપ પોતાની દુઃખપૂર્ણ
 સ્થિતિ કહી કૃપા કરવાની પ્રાર્થના કરી.
 એક સમય ટપ દુઃખચક્રી, કરતો હતો પોષાર;
 ત્યાં શ્રીશિવશર્મા મળ્યા, નમ્યો લાવી બહુ ખાર. ૩૨
 પૂર્વજન્મના પુણ્યથી, શ્રદ્ધા ઉપજી અપાર;
 આ મારાં દુઃખ ટાળશે, એવો થયો વિચાર. ૩૩

તેઓશ્રીની આગળે, ભાખ્યું નિજ દુઃખ રાય;
 “ હું બહુ દુઃખીઓ છું પ્રભો ! કૃપા કરો જગરાય ! ૩૪
 જનગ્રહમાં દુઃખીઓ સદા, સ્વમવિષે પણ તેમ;
 ગૃહ દુઃખ સુષુપ્તિમાં, આગ ધુણીમાં જેમ. ૩૫
 કુમતિ અવળું ચાલતી, મંત્રિગતિ વિપરીત;
 બાહ્યદષ્ટિ પણ એ રીતે, ચાલે જીલ્લી રીત. ૩૬
 હારપાલિકાઓ સદા, ઉન્મત્તજેવી જણાય;
 વિનાપ્રયોજન લટકતી, સ્વસ્થ ન થતી જરાય. ૩૭
 બાહ્યદષ્ટિનાં બાળકો, આપે દુઃખ અપાર;
 સારું ગમે ન કાઢને, સૌને ગમે અસાર. ૩૮
 સીમા મુજ મૂર્ખાઈની, માપી નહિ મપાય;
 હિતશત્રુને વશ થઈ, ધુણું સુખ સદાય. ૩૯
 એ પાપી સમજવતાં, મુજને અવગી વાત;
 હું મૂરખ નવ સમજતો, કરતો મમ હિતઘાત. ૪૦
 એને વશ વરત્યો સદા, હું અતિમૂઢ અજાણ્ય;
 મર્યાદા સૌ મૂકીને, ખોટી અધની ખાણ્ય. ૪૧
 દુઃખનાં ઉપકરણો દષ્ટ, કે' સુખસાધન સાર;
 હું તે સાચું માનીને, થાતો બહુજ ખુવાર. ૪૨
 મોટી ભૂલો બહુ કરી, વીતાડ્યો બહુ કાલ;
 થાડ્યો બહુ દુઃખ ભોગવી, થયો બહુજ ખેદાલ. ૪૩
 સત્યસુખને જાણ્યું નહિ, ખૂડ્યો દુઃખકૂપમાંય;
 મારગ સત્યસુખનો મને, નથી જણાતો ક્યાંય. ૪૪
 લૂટ્યો એ સૌ પાપીએ, શુભ ન રહ્યું મમ પાસ;
 મારી આ સ્થિતિ જેધને, મમ મન થયું ઉદાસ. ૪૫

એ દુષ્ટોનો નવ કર્યો, હૃદયથડી ધિક્કાર;
 બહાર તળું અંતર બળું, એવો છેક ગમાર. ૮૬
 મીઠી કપટી મોહિની, તેનું વ્યાખ્યું ઝેર;
 મૈત્રી તજી ન તેમની, આળીને દદ વેર. ૮૭
 પક્ષ ઉડાણે એમનો, ત્યાં ક્યાં સુખના આશ ?
 અભાવ સુદદ આંખો નહિ, છટયો નહિ દુઃખપાશ. ૮૮
 પ્રતિગાઓ પાળી નહિ, રહ્યો ન દદ હું લેશ;
 પલ પલ વિચાર ફેરવી, નીચે ગંતો હમેશ. ૮૯
 કદી દોષદર્શનવડે, કરું તેમનો ત્યાગ,
 વળી બળું હું તેમને, લાગી દદ અનુરાગ. ૯૦
 મારું ઠેકાણું નહિ, જોળી સીસાની પેદ;
 શુભકર્મ જો હું કરું, તોપણ જાણે વેદ. ૯૧
 શું મોહું લઈ આવું હું, પ્રભો ! આપની પાસ;
 શું મોહું લઈ બોલું હું, થઈ પડું અતિ-વિદાસ. ૯૨
 ભૂલો મુજ જોશો નહિ, હે અનાથના નાથ !
 આપ દયાલુ ઉદાર થઈ, પકડો મારા હાથ. ૯૩
 ચરણકમલ જે આપનાં, પરમપવિત્ર ગણાય;
 કરના સ્પર્શ તેમનો, રહ્યો ન યોગ્ય જરાય. ૯૪
 દયાદષ્ટિ જે આપની, જનનું કો કયાણુ;
 કિરણ ફેંકીને તેતણું, તારો પતિ જાણુ !” ૯૫
 જીવવર્માપ્રાત શ્રીશિવશર્માનાં પદશબ્દાવલિ.
 શ્રીશિવશર્મા બોલીઆ, દાનગુણ શુભ વેણુ;
 “સુણુ જીવવર્મા ! વચન મમ પદ સંપ્રતિ-સુખદેણુ. ૯૬
 કુમતિને તું દૂર કર, કર સુમતિપર હેત;
 સુમતિસંગ રેજો સદા, થઈને બહુજ સચેત. ૯૭

આવે નહિ કુમતિ કદી, એમ રાખજો ધ્યાન,
 લેશ પ્રમાદી નવ થજો, બૂલી કર્તવ્યમાન. ૫૮
 સુમતિના સહવાસથી, વધશે નાર જોર;
 મંત્રી આદિ વશ થશે, તજીને જોટો નાર. ૫૯
 મત્રીને ઝટ કેદ કર, બાલ્યદષ્ટિ કર કેદ,
 આદર આંતરદષ્ટિને, દષ્ટિ ટાળ નિજ ખેદ. ૬૦
 સુમતિ-આંતરદષ્ટિને, તું દેજો બહુ મન.
 દારપાલિકાઓનાણું, તજાવજો તેજાન. ૬૧
 બાળક આંતરદષ્ટિના, નેના લેજો આ
 માન વધારી તેમનું, કરજો તેપર 'યા. ૬૨
 સુમતિ-આંતરદષ્ટિથી, જો નેન પાળીશ
 વધતાં જલ તેઓતણું, નારા દુષ્ટ પાળીશ.
 કુમતિ ને પરધાનના, બલનો ધતા વિનાશ
 બાલ્યદષ્ટિ નિજ બલ તજી, અતે થશે હતાશ. ૬૩
 દારપાલિકાઓતણા, કુચેગનો અર્ધ નાશ
 સ્થિરતા સમજી નેવશે, ચૂકી જોડી આશ. ૬૪
 વિવેકાદિ જે બાલકા, તેનું વધશે નાર
 મોહાદિકને મા-શે, અધતે બહુજ નાર. ૬૫
 વિવેક હજુશે પ્રેમને, અમેદશી સિદ્ધનાશ
 કૃત્સિતતાના હાનથી, થશે રમ્યાના- ૬૬
 વસ્તુવિચારજ નાનો, કરશે પૂરો નાર,
 ઉદાસીનતા શેના, દેશે કરી વિનાશ. ૬૭
 ક્ષમા કેમયો બાગરા, કોષ-દ્રેષ-નું મોત,
 ઔદાર્ય-તુલતિ લાભને, હજુશે તુષ્ટાસેન. ૬૮
 ઉદ્યોગથી આગસતણા, થાશે શીઘ્ર વિનાશ.

સાવધાનતાથી થશે, પ્રમાદકરો નાશ. ૭૦
 તુરત કામ કરવાતણો, વેગ હિંમત જવ થાય;
 હીંમતસૂત્રતાને હણે, ફરી ન ખેડી થાય. ૭૧
 વ્યવસ્થા અવ્યવસ્થાતણો, આણે પૂરો અંત;
 શ્રદ્ધા અશ્રદ્ધા હણે, લેશ ન ખેડ રહત. ૭૨
 નિશ્ચય સંશયને હણે, વિનયવડે મદનાશ;
 સમત્વ મત્સરને હણે, આર્જવ દંભવિનાશ. ૭૩
 દુઃખપ્રદ લાયકને અભય તો, હણુશે રૂડી રીત;
 પ્રસન્નતા વેગે હણે, દુઃખદ શોક વિપરીત. ૭૪
 ગંભીરતાથી હાર્યનો, તુરત આવશે અંત;
 હણુશે સ્થૂંચે આશ્ચર્યને, એ તું જાણુ સિદ્ધત. ૭૫
 આ વચનો સત્ય માનીને, જો તું યતન કરીશ;
 તો તું શાંતવૃત્ત થઈ, દુઃખોદધિ તરીશ. ૭૬
 ઉત્સાહ અતિશય રાખજે, કંટાળીશ નહિ લેશ;
 મર્વ રિપુના નાશથી, સુખરૂપ રહીશ હમેશ. ” ૭૭

જીવવર્માએ કરેલી પ્રવૃત્તિ.

શિવશર્મા એમ ખોલીને, પામ્યા અંતરધાન;
 જીવવર્માને તવ થયું, કૃતવ્યકેં જાન. ૭૮
 શિવશર્માના કથનનો, કયો ધણોજ વિચાર;
 એ પરમાણે ચાલવા, તે ઝટ થયો તૈયાર. ૭૯
 સુમતિનો આદર કર્યો, ખોલી વચન રસાલ;
 કુમતિને ઝટ પરિહરિ, સમજીને નિજ કાલ. ૮૦
 સાહાય્ય લઈ સુમતિતણું, કર્યો મંત્રીને કેદ;
 બાહ્યદષ્ટિને કેદમાં, નાંખી યાજ્ઞો ખેદ. ૮૧
 દારપાલિકાઓતણા, મદનો કીધો નાશ;

સોંપી સુમતિ રાણીને, જ્યાં રે' ન ક્યાશ.	૮૨
આંતરદષ્ટિનો તપે, ક્યોં ઘણો સત્કાર;	
મંત્રી શરણે આવતાં, ક્યોં દેદથી બહાર.	૮૩
“ આઘા પાળીશ આપની, શ્રીસુમતિની તેમ;	
બાલદષ્ટિ ને કુમતિયા, રૈ ઉદાસ સપ્રેમ.	૮૪
દારપાલિકાને કદી, પ્રેરીશ નહિ કુપંથ;	
હું પણ ધીરજ રાખીને, ચાલીશ સદા સુપંથ.	૮૫
આંતરદષ્ટિપર સદા, રાખીશ પૂરો ધ્યાર;	
તેનાં સૌ બાળકતણો, કરીશ બહુ સત્કાર. ”	૮૬
મંત્રીની વિનતિ સુણી, તપ નિજ મનમોઝાર;	
બહુ પ્રસન્ન થયો અને, આપ્યો નિજ અવિહાર.	૮૭
પુનઃ મંત્રિપદ પામતાં, થયો પ્રસન્ન અપાર;	
સુમતિ-આંતરદષ્ટિની, મદદે તજ્યું અસાર.	૮૮
બાલદષ્ટિનાં બાળકો, લાગ્યાં સૌ દુઃખદેણુ;	
આંતરદષ્ટિની પ્રજા, સૌ લાગી સુખદેણુ.	૮૯
બાલદષ્ટિની ઉપરે, રહ્યા ન પ્રેમ લગાર;	
આંતરદષ્ટિ-ઉપરે, વાધ્યો પ્રેમ અપાર.	૯૦
બાળક આંતરદષ્ટિનાં, થયાં બહુ બલવાન;	
બાલદષ્ટિનાં બાળકો, બલહીન થયાં નિદાન.	૯૧

આંતરદષ્ટિનાં બાળકોની પ્રવૃત્તિ.

સત્યાસત્યની જે સમજ, તેજ વિવેક ગણાય;	
જે વિવેકના ઉદયથી, સર્વ યથાર્થ જણાય.	૯૨
માયા માયાકાર્ય સૌ, મિથ્યા એમ જણાય;	
એક અક્રિતીય બ્રહ્મનું, સત્યપણું સમજાય.	૯૩

- એ વિવેક અતિશૂર છે, ધરે ન અન્યની શંક;
ટાળે મિથ્યા સમજને, થઇને અતિ-નિઃશંક. ૯૪
- દેહાદિ છે આત્મા, આ જગ છે સદૃપ;
એવી અવળી જે સમજ, તેજ મોહનું રૂપ. ૯૫
- અજ્ઞાન અવિદ્યા જ્ઞાંતિ તે, વળી અવિવેક વદાય;
મિથ્યાજ્ઞાન પણ એજ છે, જે દુઃખમૂલ ગણાય. ૯૬
- શૂર વિવેકે વેગથી, કર્યો મોહનો નાશ;
ભેદજ્ઞાનાદિ બાળકે, છોડી જીવન-આશ. ૯૭
- અહિં એક બ્રહ્મ સત્ય છે, નથી માયા-સંસાર;
એમ વિવેકે મોહને, હણ્યો ન સાગી વાર. ૯૮
- જેમ સૂર્યના ઉદયથી, દૂર થાય અંધકાર;
તેમ વિવેકના ઉદયથી, નાશ્યો મોહ અસાર. ૯૯
- અધિજ્ઞાનમાં ભેદ નહિ, ઉપાધિમાં સૌ ભેદ;
હું તું તે આ સૌ અસત્, સાચો એક અગ્રેદ. ૧૦૦
- એમ અભેદે આવીને, કર્યો ભેદનો નાશ;
અખંડેકરસ બદ્ધનો, જ્યાં લાં કર્યો પ્રકાશ. ૧૦૧
- વિષયો નહિ રમણીય પણ, અસત્ તુચ્છ દુઃખરૂપ;
એ સમજ આવે થઇ, વિષયરમ્યતા ચૂપ. ૧૦૨
- વિષયો અગણીય છે નહિ, નથી ઉપકારક લેશ;
સુખના સાધન તે નથી, છે દુઃખસાધન બેશ. ૧૦૩
- વિષયરમ્યતાનો થયો, એવી સમજે નાશ;
વસ્તુવિચારે કામનો, આવી કર્યો વિનાશ. ૧૦૪
- પરમાત્મ ને પરમશુચિ, અમંગ બ્રહ્મ બરપૂર;
સૌંદર્ય સત્યસ્વરૂપ તે, નથી બગારે દૂર. ૧૦૫
- અશુચિ દુર્ગંધમ તત્ત્વ, તદ્દાં પ્રતીત ન થાય;

- મિથ્યા કુત્સિત દેહમાં, રાગ ન થટે જરાય. ૧૦૬
- બ્રહ્મતત્ત્વ એ વસ્તુનો, આવ્યો યોગ્ય વિચાર;
એ વિચારે કામને, હણ્યો ન લાગી વાર. ૧૦૭
- પળે પળે સામે થતો, છલમલ કરી અપાર;
મહાપાપી મહાનીચ તે, તમ કદી ન થનાર. ૧૦૮
- રમણીય કે' એ તુચ્છને, દુઃખને કે' સુખરૂપ;
ઢાંકે દુર્નિધ મલિનતા, મહાનીચનો ભૂખ. ૧૦૯
- અતિ-આકર્ષણ તે કરે, અસારને કે' સાર;
અવળું સમજાવ્યા કરે, વંચક સરદાર. ૧૧૦
- દેશ કાલ કર્તવ્યનું, સઘ બૂઝાવી જાવ;
જોડે નિઘ પ્રવૃત્તિમાં, કરી તુરત એકતાન. ૧૧૧
- એવું પાપ એકે નથી, જે ન કરાવે કામ;
એને વશ જે થાય તે, સૂત્રે જાન તમામ. ૧૧૨
- વૈર્ય દક્ષતા સાથે લઈ, આવ્યો વસ્તુવિચાર;
ત્યારે તે બલહીન થઈ, વિનાશ પામ્યો માર. ૧૧૩
- શબ્દસ્પર્શાદિ વિષય સાં, લાગ્યા પછી અસાર;
ભોજેચ્છા સમજા સમી, આવી શાંતિ અપાર. ૧૧૪
- પ્રાપ્તિ કરવા યોગ્યની, થતી પ્રવૃત્તિ જોડ;
કર્મપદની વાચ્ય જે, હણી તુમિએ તેડ. ૧૧૫
- મહાપરિતાપક ક્રોધ જે, સર્વસમાન ગણાય;
તનમનને જાળે જાડુ, વળી ધુળાવે કાય. ૧૧૬
- કેંકે પ્રતિકૂલ આવતાં, પ્રકટાવે નિજ રૂપ;
અવળું કરવા અન્યનું, ચહે મૂઠનો ભૂખ. ૧૧૭
- તનમનને વ્યાકુલ કરે, બૂઝાવે સુવિચાર;
દુષ્ટ કર્મ ને વચનમાં, જોડે તે ચંગલ. ૧૧૮

- શરી ક્ષમાએ આવીને, કર્યો ક્રોધનો નાશ;
શીતલતા પસરી ગઇ, પામ્યો તાપ વિનાશ. ૧૧૯
- સહનશીલતા ને દયા, ત્યારે વધ્યાં અપાર;
વેર લેવાની વૃત્તિ ને, દ્વેષ ન રહ્યાં લગાર. ૧૨૦
- અતિવૃષ્ટિ જે ધનતણી, તથા કૃપણતા જેહ;
લોભનામે પ્રસિદ્ધ એ, પાપમૂલ્ય છે તેહ. ૧૨૧
- લોભતણે વશ થાય તે, કરે બહુવિધ પાપ;
ભાઇ-ભગિનીને તે હણે, હણે મિત્ર-માખાપ. ૧૨૨
- બ્રહ્મ કરે જે ધર્મથી, છોડાવે આચાર;
બૂઠ-ચોરીમાં જેડતાં, વાર ન કરે લગાર. ૧૨૩
- સંતોષ ને ઉદારતા, આઘ્યાં થઇ તૈયાર;
તૃષ્ણા-લોભને મારતાં, લેશ ન લાગી વાર. ૧૨૪
- હિંદોએ આગસતણો, આવી કર્યો વિનાશ;
સાવધાનતાથી થયો, પ્રમાદકરો નાશ. ૧૨૫
- ત્વરાએ આવી કર્યો, દીર્ઘસૂત્રતા-નાશ;
વ્યવસ્થાથી અવ્યવસ્થા, પામી તુરત વિનાશ. ૧૨૬
- સાત્ત્વિકી-શ્રદ્ધાવડે, થયો અશ્રદ્ધા-નાશ;
કર્યો મહાશર નિશ્ચયે, સંશયતણો વિનાશ. ૧૨૭
- સમભાવે મત્સર હણ્યો, વિનયયત્રી મદનાશ;
હણ્યો આર્જવે દંભને, અભયે ભયનો નાશ. ૧૨૮
- પ્રસન્નતાએ વેગથી, કર્યો રોડકનો નાશ;
ગંભીરતાથી હાસ્યની, છૂટી જીવન-આશ. ૧૨૯
- સ્થિરતાએ આવી કર્યો, અચરજતણો વિનાશ;
માયાનું રૂપ જાણતાં, નહિ અચરજ-અવકાશ. ૧૩૦
- માયામાં સૌ સંભવે, એ નિશ્ચય દૃઢ થાય;
કુશભગ મનમાં નવ રહે, એ સ્થિરતા કેવાય. ૧૩૧

વિવેકાદિના વિજયપછી આશ્વદષ્ટિ આદિની સ્થિતિ.

આશ્વદષ્ટિનાં બાળકો, પામ્યાં સર્વ વિનાશ;	
આશ્વદષ્ટિએ પણ હવે, તજી જીવનની આશ.	૧૩૨
હારપાલિકાઓતણું, બલ નવ લેશ જણાય;	
સુમતિ-આંતરદષ્ટિ જ્યાં, પ્રેરે ત્યાં તે જાય.	૧૩૩
હવે આંતરદષ્ટિતણું, શુભમલ વધ્યું અપાર;	
તે પાપી સૌ દૂર થયાં, હતાં વિદન કરનાર.	૧૩૪
રીત મનોવરમાતણી, નવધી હવે જણાય;	
મનોવર્મા આ એ નહિ, એવો નિશ્ચય થાય.	૧૩૫
શુભગુણ તેમાં ઝળકતા, દોષ ન લેશ જણાય;	
સ્થિતિ તેની આ જોઈને, સૌ આનંદિત થાય.	૧૩૬
આંતરદષ્ટિ શોભતી, નિજ શુભ બાળકસાથ;	
હારપાલિકાઓ સુખી, થઈ તનપુરસંગાત.	૧૩૭
સુમતિને બહુ શાંતિ થઈ, ક્ષોભ ન રહ્યો લગાર;	
જીવવર્માના સુખતણું, કેતાં નાવે પાર.	૧૩૮

વિવેકાદિના વિજયપછી જીવવર્માની સ્થિતિ.

આધ્યાત્મિક દુઃખો ગયાં, આધિભૌતિક-નાશ;	
આધિદૈવિક પામ્યાં, મૂલસહિત વિનાશ.	૧૩૯
દુઃખાતીત સ્વરૂપમાં, નહિ દુઃખનો લેશ;	
એ અનુભવના ઉદયથી, દૂર થયા સૌ ડંલેશ.	૧૪૦
પોતાના અલ્પરૂપનો, અનુભવ થાય સદાય;	
નિરુપાધિક અલ્પસુખ સદા, નિરાવરણ દરસાય.	૧૪૧
પ્રારબ્ધરૂપ ઉપાધિથી, જગની પ્રતીતિ થાય;	

જેમ સૂર્યના કિરણથી, મિથ્યા જલ દેખાય.	૧૪૨
મોહકેશ ને વાસના, -લેશતણો સદ્ભાવ;	
તેથી અમંગ બ્રહ્મમાં, મિથ્યા જગ-દેખાય.	૧૪૩
દશ દિશા ને કાલત્રય, દેખે છે બ્રહ્મરૂપ;	
જડજીવ જે તેમાં રહ્યાં, તે દેખે તદ્રૂપ.	૧૪૪
દેખે સર્વત્ર સર્વદા, એકજ બ્રહ્મસ્વરૂપ;	
પોતાને પણ સર્વદા, દેખે છે તે રૂપ.	૧૪૫
અપૂર્વ અદ્ભુત બ્રહ્મસુખ, તેનો અનુભવ થાય;	
રોમરોમમાં સાંતિ ને, તૃપ્તિ સદા જણાય.	૧૪૬
શાંત તેજ અવ્યય અગલ, પરમાર્નદસ્વરૂપ;	
હું તું તે આ સર્વમાં, જુએ એક તે રૂપ.	૧૪૭
મૂલાવિધા નાશ થઈ, તૂલાવિધા-નાશ;	
સમષ્ટિમાં ને વ્યષ્ટિમાં, ભાળ્યો બ્રહ્મપ્રકાશ.	૧૪૮
સર્વ ભેદ મિથ્યા થયા, થતાં ઉપાધિ-આધ;	
અભેદનો અનુભવ થયો, જે નિરુપાધિ અઆધ.	૧૪૯

જીવવર્માના ઉદ્દગારો.

“ હું વ્યાધ્યો છું સર્વમાં, મુજમાં સૌ સંસાર;	
એમ છતાં અસંગી હું, લેપાઉં ન લગાર.	૧૫૦
અસંગી મારા રૂપમાં, ઈંદ્રજાલ-સંસાર;	
મિથ્યા અનુભવું હું સદા, સત્ય ન જોઉં લગાર.	૧૫૧
અહંકાર ધીવૃત્તિ ને, ઈન્દ્રિય તન ને દશ્મ;	
અસંગ પ્રકાશક સર્વનો, રહું હું સદા અદશ્મ.	૧૫૨
સત સિત આર્નદશ્પ હું. અસંગ વિજ્ઞ અવિહાર;	

અક્રિય શોકરહિત સદા, નિર્ભય નિર્દુઃખ સાર.	૧૫૩
સ્પૃહા ન મુજમાં દૃશ્યની, નહિ મુજમાં જગખેદ;	
લેજ સંબંધ ન દૃશ્યથી, પામ્યો મહાનિર્વેદ.	૧૫૪
જાત્ય સુદૃઢ જાણ્યું ને, પ્રાપ્ત કર્યું પ્રાપ્તવ્ય;	
અવિદ્યાદિ સૌ દૂર થયાં, હણ્યું સર્વ હાતવ્ય.	૧૫૫
કર્તાપણું બોક્તાપણું, વળી પ્રમાતૃભાવ;	
બુખીપણું ને દુઃખીપણું, તેનો થયો અભાવ.	૧૫૬
મારા ગુહસ્વરૂપમાં, તે એકે ન જણાય;	
હું પ્રકાશક તેમનો, એવો અનુભવ થાય.	૧૫૭
લોકિક કર્તવ્ય નવ રહ્યું, કરવું હવે લગાર;	
વૈદિક સૌ કર્તવ્યનો, પામ્યો પૂરો પાર.	૧૫૮
પૂર્ણ કૃતારથ હું થયો, નથી કશાની આશ;	
સકલ વાસનાઓ શમી, મનનો પદ અવિનાશ.	૧૫૯
મારી અપાર તૃપ્તિની, કેવલ કેમ અપાય ?	
ધન્ય ધન્ય હું ધન્ય હું, જોગજ સદા વદાય.	૧૬૦
મહાસાગર અમૃતતણો, દશ દિશા જરિયો હોય;	
તેમાં જેમ કીડા કરે, તેમ જુનાના કોય.	૧૬૧
બ્રહ્મરૂપ મહાસાગરે, મારું જન પણ તેમ;	
રાતદિવસ કીડા કરે, તે સ્વપ્ન કહું કેમ ?	૧૬૨
વાણીથી સદ્ગુરુતણો, મહિમા કંઠા ન જાય;	
નિર્વિશેષ સ્વરૂપનું, વર્ણન કેમ કરાય ?	૧૬૩
દેહધારી દેખાય પણ, રહે પરાને પાર;	
માયા ને પંચભૂતનો, સ્પર્શ ન કરે લગાર.	૧૬૪
આપા-આપાકાર્યનો, આપ સદા આધાર;	

નિરાધાર પોતે રહે, શુદ્ધ અસંગ અપાર.	૧૬૫
વર્ણાશ્રમ ને લિંગતું, નહિ અભિમાન લગાર;	
ગુણધર્મનો સંગ નહિ, પુણ્યપાપથી ખાર.	૧૬૬
સાક્ષિરૂપે રે' સદા, દે અદ્ભુત ઉપદેશ;	
સમભાવે વરતે સતત, નહિ રાગ નહિ દેષ.	૧૬૭
કૃષિરૂપે વેવારની, કરતા ક્રિયા જણાય;	
ક્યારેક બ્રહ્મસ્વરૂપમાં, સ્થિર થયા દેખાય.	૧૬૮
કદી બ્રહ્મચિંતન સત્ક્રિયા, કરતા પ્રતીત થાય;	
એમ સ્વપર-પ્રારબ્ધથી, તનમનસ્થિતિ જણાય.	૧૬૯
એકજ અદ્વૈતતત્ત્વનો, દે અદ્ભુત ઉપદેશ;	
અચરજરૂપ એ શાસ્ત્રને, હો મુજ નમન હમેશ.	૧૭૦
દૂર કરે પરતંત્રતા, દૂર કરે સૌ ક્લેશ;	
જીવને પરમસુખી કરે, દષ્ટ સુંદર ઉપદેશ.	૧૭૧
શાસ્ત્ર પાળ બવસિંધુની, સુદૃઢ રમ્ય ગણાય;	
એ પાળે ચઢવાથડી, આ બવસિંધુ તરાય.	૧૭૨
મહિમા અદ્વૈતજ્ઞાનનો, મુખથી કહ્યો ન જામ;	
જો જ્ઞાને બમડુખ ટળે, પ્રાપ્ત પરમપદ થાય.	૧૭૩
અચરજરૂપ શ્રીસદ્ગુરુ, સુશાસ્ત્ર અચરજરૂપ;	
સુજ્ઞાન અચરજરૂપ ને, બ્રહ્મસુખ અચરજરૂપ.	૧૭૪
અચરિચિંતન પદવિષે, પામ્યો સદા વિરામ;	
દૃશ્ય સર્વ મુજમાં શમ્યું, થયો હું પૂરણકામ.	૧૭૫
કલ્પક-ચિત્ત-મુજમાં શમ્યું, કલ્પ-ચૈત્ય-સંસાર;	
એ પશુ મુજમાંહે શમ્યો, રહ્યું ન દૈત લગાર.	૧૭૬

